

Könyvszemle

IZSÁK ÉVA, SZABÓ PÁL (SZERKESZTŐK): BUDAPEST 150 TANULMÁNYOK A FŐVÁROS JUBILEUMÁRA

Kivételes a *Festschrift* műfajában, hogy a köszöntő, méltató tanulmányok nem személyhez, hanem egy városhoz szólnak. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) és annak Természettudományi Kara (döntően a Földrajz- és Földtudományi Intézete) – Izsák Éva és Szabó Pál egyetemi docensek ötlete alapján – a főváros 150. születésnapjára ajándékkötetet készítettek. A meglepetés szándékát siker koronázta: huszonnégy – különböző diszciplínákat képviselő – szerző egyszerre szaktudományos és Budapest iránt elkötelezett polgárként többféle aspektusból vizsgálta, elemezte a város főbb funkcióit, bemutatva geológiai, tudománytörténeti, művészettörténeti, környezetpszichológiai, városszociológiai, földrajzi és regionális múltját, jelenét, alternatív fejlesztési lehetőségeit.

A sokféle szempont, nyelvezet, a gondolatokban rejlő hangsúlyok, kritikák változatossá teszik a kötet tartalmát, mindvégig fenntartva az olvasó kíváncsiságát: mit tudhat meg Budapestről?

Positív és negatív előítéletek társulnak tényismereteinkkel Európa egyik legdinamikusabban fejlődő városáról, hiszen az 1872-es esztendőhöz képest a századfordulóra már építészeti, strukturálisan a nagy múltú fővárosok között, az élvonalban emlegették a pesti oldalon a villanegyedet, a remekül funkcionáló bérházakat és intézményeket, különösen az oktatás, a művészet és az egészségügy területén. Budán a nagy kertek különleges kúriákat rejtettek, míg Óbuda megőrizte kisvárosias/falusias jellegét. Bár a két világháború rettenetes pusztítását, a kor embere úgy vélte, sosem lehet kiheverni, és mégis, a város lakosságában feltámadt az újjáépítés, a kiemelkedő, a különleges város státusza megteremtésének vágya. A kötet tanulmányai éppen ezekről a jelentős fejlesztésekről és a megtorpanásokról szólnak adatok, korabeli képek, térképek, leírások alapján, gazdag szakirodalmi hivatkozással.

Esszenciális összefoglalóval indul az „ajándékkönyv”. Próbáld Ferenc, az ELTE professor emeritusa a Budapestről a 20. században keletkezett legfontosabb városmonográfiákról ad számot.

Ezután városföldrajzi (Izsák Éva), földtani (Mindszenty Andrea) kérdések, majd a vizek következnek – legyen az például a Duna szabályozása (Tímár Gábor), a geotermikus energia (Mádlné Szőnyi Judit), a kikötők szerepe (Tolnai

Gábor), a Duna-hidak (Halász Levente) fontossága, szimbolikája. A környezet-szociológusok (Balázs Bálint, Alföldi György, Düll Andrea) a helyi társadalmak átalakulásával, a művészettörténész (S. Nagy Katalin) a város arculatának változásaival, az egészségpszichológusok, magatartás-kutatók (Forrai Judit, Uzzoli Annamária) a budapesti járványokkal foglalkoznak, de nemcsak a múltat, hanem a most lezajlott koronavírus hatásait is feldolgozva (Szentágotay Lili, Szalkai Gábor). Új megvilágításba kerül a város funkcionális szerkezete, mely kreativitásra ösztönöz (Csapó Tamás, Lenner Tibor). Esettanulmányok alapján ízelítőt kapunk Budapest kulturális életének sajátos területeiről (galériák, civil szervezetek városvédő, szépítő tevékenységéről (Berki Márton, Tuza Benedek, Gera Anna), a szakrális városi terek funkcióváltozásáról (Dobai Attila Marcellán), vagy a fővárosban koncentrálódó társadalmi és gazdasági kihívásokról (Szabó Pál), valamint Budapest jövőképéről (Szabó Tamás, Nemes Nagy József).

Különös értéke a könyvnek, és egyben a szerkesztőket dicséri, hogy nagy tekintélyű akadémiai tudósok és PhD-hallgatók közösen jegyzik az „ajándékkönyvet”. Értékek, látásmódok, vonzások és taszítások, attitűdök, különböző generációk narratívái találkoznak a közös cél érdekében: az egyesült és 150 éve hazánk fővárosaként működő Budapest méltatása, fejlesztési irányainak, erőforrásainak bemutatása. De nemcsak a pozitívumokról, hanem a korlátokról is kendőzetlenül szólnak a szerzők, hitelessé téve ezzel a város valóságos helyzetét.

A tanulmányok témáinak felsorolása érzékelteti a szerkesztők törekvését: a teljesség igénye nélkül, de sokoldalúan bemutatni a város különleges adottságait éppúgy, mint a változásokat, a sikeres strukturális átalakításokat és mindezek hátrányait. Valamennyi szerző hitet tesz a fejlesztés fontosságáról, az élhető, inspiratív közeg és városkép dinamikus alakításáról.

Olvasóként és recenzensként is az teszi élvezetessé a tanulmánygyűjteményt, hogy a szaktudományos megfontolásokat, érdekes összefüggéseket, magyarázatokat közel hozza az a sokszínűség és a tudás átadásának igénye, amelytől egyszerre hiánypótló és inspiratív a könyv tartalma. Épp ez a huszonnégy eltérő narratíva segítette a szerkesztőket abban, hogy különleges áttekintést nyújtsanak a 150 éves fővárosról. A témák első megközelítésben Budapest kiemelkedő lehetőségeit veszik számba városföldrajzi, geológiai, vízügyi, hidrológiai szempontból, amihez szervesen kapcsolódik a magas- és mélyépítészet, a hidak, a közlekedés egy-egy mozzanatának kiragadása, de ami élettélivé varázsolja mindezt a tudásféleséget: a megjelenő városlakó. Kítűnő ötlettel nem a közhelyeket és előítéleteket erősítik a fővárosi polgárok életéről szóló esszék, hanem egy ritkán emlegetett aspektust vonnak be elemzésük tárgyába: a sűrűn lakott települések fenyegetettségei közül a járványok történetét, szerepét Budapest fejlődéstörténetében. Így nyer értelmet, hogy a kötet tartalmában részkérdéseket érint, mégis az egészre, a nagyváros jellegére utal értő figyelemmel, szeretettel. Ez az érzelmi szál mindvégig ott kíséri az olvasót, kicsit Ariadné fonálához hasonlóan. Ettől tekintünk a régi és az új

épületekre, hidakra azzal az attitűddel, hogy valamennyihez közünk van. Naponta megcsodálhatjuk Budapest különleges földrajzi, építészeti adottságait, talán ezért is viseljük nehezen e szépségek romlását, elhanyagoltságát. Valamennyien felelősek vagyunk a főváros értékeiért, mindazért, ami a látogatókat is lenyűgözi. Még egy érzékeny szerzői, szerkesztői elv is felfedezhető a tanulmányokban: a fenntarthatóságé, a környezet- és általános értékvédelem. Olyan hitelesen és mértéktartóan jelzik mindezt a szerzők, hogy Kant híres mondása jut eszünkbe: a csillagos égboltban gyönyörködhetünk, de a földi létünket az erkölcs igazgatja. Tudunk-e méltósággal, gondossággal Budapest megőrzésén, fejlesztésén munkálkodni?

Az ünnepi kötet sokszínűsége, információgazdagsága mellett jó érzékkel inti olvasóját személyes felelősségére Budapest és polgárai jövője érdekében.

Ajánlom a *Budapest 150* című tanulmánygyűjteményt a főváros minden polgárának és szélesebb értelemben a magyar nyelvű olvasóközönségnek, különös tekintettel arra, hogy az ELTE Eötvös Kiadó mives, keményfedelű, kiváló illusztrációkat tartalmazó könyve egyben a könyvkiadás képviselőit is dicséri: a szerkesztő Tihanyi Katalint, a tipográfus Farkas Milánt, a borítót tervező Kmotrik Ildikót és a projektvezetőt, Csanádi-Egresi Nórárt. A kötet megvásárolható, de ingyenesen le is tölthető az ELTE TTK honlapjáról, a Budapest150 menüpontból.

(Izsák Éva, Szabó Pál szerkesztők: Budapest 150. Tanulmányok a főváros jubileumára. Budapest, ELTE TTK–ELTE Eötvös Kiadó, 2023, 329 o., DOI: 10.21862/BP150/2023/5909, ISBN 9789634895909)

Tibori Theodosia Timea

szociológus